

TEXNIKA OLIY TA'LIMIDA MA'RUZALARNI FAOL USULDA O'TKAZISHNING VERBAL SHAKLIDAN FOYDALANISH

Sevara Yusupovna Adizova

Buxoro muhandislik - texnologiya instituti

Annotatsiya. Hozirgi zamon ta'lim tizimida o'quv jarayonini sifatli tashkil etish zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashga asoslangan. Ushbu maqolada ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi interfaol usullar, xususan, "Ma'ruza" metodi batafsil yoritilgan. Ma'ruzaning o'ziga xos xususiyatlari, uslubiyl jihatlar, va uni qiziqarli hamda samarali o'tkazish usullari ko'rib chiqiladi. Maqolada ma'ruza bloklarga bo'lingan holda, talaba va o'qituvchining o'zaro muloqoti asosida tashkil etilishi, interfaol elementlar, savol-javob, munozara va qayta aloqa texnikalari bilan boyitilishi zarurligi ta'kidlangan. Shuningdek, noverbal va vizual vositalarning ta'limdagi ahamiyati hamda ularni to'g'ri qo'llash orqali axborotni samarali yetkazish usullari o'rganilgan. Maqola pedagogik texnologiyalardan ijodkorlik bilan foydalanish, ularning talaba intellektual va axloqiy rivojlanishiga ta'sirini oshirish masalalariga qaratilgan.

Kalit so'zlar: verbal, noverbal vosita, visual vosita.

Hozirgi zamon ta'lim tizimida bilimlarni egallashning yangi konsepsiyasi zamonaviy pedagogik texnologiyalarning turli metodlarini qo'llashni, hamda shular asosida ta'lim sifatini yaxshilash va samaradorligini oshirishni taqozo etmoqda.

Har qanday yuqori saviyada o'tkazilgan ma'ruza, garchand u faktlarga boy bo'lsa ham, agar uzoq vaqt davom etsa, talabalarning eshitish qobiliyati susayadi va charchaydi. Shuning uchun yangi pedagogik hamda ilg'or texnologiyalar asosida tashkil etilgan ma'ruzalar samarali bo'ladi. Ta'limning interfaol metodlarini qo'llash o'quvchi - talabalarning intellektual, ijodiy va axloqiy taraqqiyoti jarayoniga samarali ta'sir etadi. Shunday metodlardan biri - "Ma'ruza" metodidir. Ma'ruza, hikoya, tushuntirish - o'quv materialini bayon qilish usullari - verbal (lot. t. Verbalis-og'zaki) usul hisoblanadi. Odatda, bu usullar namoyish, videousul, ko'rgazma usullari bilan qo'shilgan holda olib boriladi. Ular talabalarning bilimni o'zlashtirish, eslab qolish va tushunishga qaratilgan reseptiv faoliyatini ta'minlab beradi va o'qituvchi tomonidan tayyor holda bayon etiladi.

Ma'ruza - katta hajmdagi o'quv materialini nisbatan uzoq vaqt davomida monologik bayon etishdir. Bu usulning asosiy vazifasi - ta'lim berish, o'rgatish. Belgilari: qat'iy tuzilmaga ega; nutqiy- mantiqiy bayon qilish, berilayotgan axborotning ko'pligidir. Ma'ruza jarayonida tinglovchi bilan o'qituvchining

birgalikdagi faoliyatini faollashtirishda ma'ruza metodini faol o'qitish metodlari bilan birga qo'llanishi mumkin. Bunday ma'ruza turlariga quyidagi muammoli ma'ruzalar; ma'ruza – konferensiyalar; konspektsiz ma'ruzalar - fikrni so'z bilan ifodalash; mualliflik ma'ruzalari; ma'ruza -munozaralar; qaytar aloqa texnikasi qo'llangan ma'ruzalar; aniq vaziyatni tahlil qilish ma'ruzalari kiradi. Odatdagi usulni qo'llashga yangicha yondashishning mohiyati – ma'ruza shundan iboratki, bunda “materialni o'qish” vazifasidan, “materialni o'qishni o'rgatish” vazifasiga o'tish, “ma'lumotni xabar qilish” maqsadida, “o'qitilayotgan kursda bilim olish faoliyatining usullari, tizimli yo'naltirish usullari bilan qurollantirish” maqsadida o'tish lozim.

Ma'ruzachi o'z ma'ruzasini bir necha bloklarga bo'ladi. Har blokni 15-20 minut davom ettiradi va har bir blokdan so'ng to'xtab, savol-javob o'tkaziladi. Ma'ruza davomida ayrim muammolarni o'rta tashlaydi. Shu vaqt oralig'ida bu muammoga talabalarning munosabatini aniqlaydi, ularning fikrlarini tinglaydi. Har bir fikr bildiruvchiga imkoniyat yaratadi. Uning fikri diqqat bilan tinglanadi. Ammo uni tanqid ostiga olmay, boshqalarning fikrlari tinglanadi. Bu holat ma'ruzaga nisbatan bo'lgan munosabatni ijobiy tomonga o'zgartiradi, ma'ruzaga befarq qaramaslikka sabab bo'ladi. Talabalarni suhbatga tortish 5 minut davom etadi. Ma'ruzachi talaba - o'quvchilarning qiziqish, intilish, mas'uliyati oshib borishni kuzatib boradi. Ma'ruzani davom ettiradi va shu hol takrorlanadi. Shu davr ichida doimo faol ishtirok etuvchilar, teran fikr bildiruvchilar ma'ruzachining tayanchiga aylanadi. Ma'ruza davomida mavzuni sekin-asta talabaning kundalik faoliyatiga bog'lash boshlanadi, asta-sekin ularga ham qisqa munozaralar asosida javob topiladi. Shu holda kechgan ma'ruzalarda talabalar vaqt qanday o'tib ketganini bilmay qoladilar. Ma'ruzaning yana davom etishini xohlab, befarqlik o'rnini hushyorlik, ichki intilish, yechim qidirish egallaydi, o'zlari ham yechimni topishda shaxsan ishtirok etishga hissa qo'shishga intiladilar.

Bunday ma'ruzalar har ikki tomonning o'zaro faolligini oshiradi. Navbatdagi munozaralarga chorlaydi. Talabalar bunday ma'ruzada ishtirok etar ekanlar, qolgan ma'ruzalar yana davom etishini ustoz bilan yana qachon uchrashishlarini istab qoladilar.

Noverbal vositalar. Noverbal vositalari mimika, qo'l, gavda harakatlari orqali biror ma'no-mazmunni ifodalash yoki ta'kidlashdan iborat. Noverbal vositalar jiddiy ahamiyatga ega bo'lib, ularning o'rnini boshqa narsa bosa olmaydi. Insonning har bir harakati ma'lum ma'noga ega bo'lib, bu harakatlarni turli xalqlarda turlicha tushuniladi. Bu harakatlarni noverbal nutq deb nomlash qabul qilingan. Noverbal nutq insonning u yoki bu muskullari harakati, shu jumladan, uning fikrlashi ham undagi ma'lum muskullar harakatidan iborat ekanligini eslatib o'tish maqsadga muvofiq. Bir imo-ishora qilib qo'yishning ta'siri gapirgandan ko'ra kuchli bo'lishi hech kimga sir emas.

Vizual vositalar. Vizual (ko'rgazmali) vositalar pedagogik texnologiya jarayonida talabalar ko'z bilan ko'rishlari uchun mo'ljallangan barcha vositalarni o'z ichiga oladi. Bularga sinf doskasidagi yozuv va boshqa tasvirlar, kitoblardagi yozuv va tasvirlar, tarqatma materiallar, o'quv plakatlari, foto suratlar, tasviriy san'at asarlari, video, kinotasvirlar, jonivorlar, o'simliklar, tabiat ob'ektlari, turli buyumlar va boshqalar kiradi.

Ko'rgazmali vositalarning pedagogik texnologiyada qo'llanilishi talabalarga o'rgatish kerak bo'lgan axborotga tegishli mazmunni turli shakl va usullarda ko'rsatish orqali tez, aniq va to'g'ri tushuntirish imkoniyatini beradi. Audio vositalar. Audio vositalar eshitish orqali axborotni o'rganish, o'zlashtirish imkoniyatini beradi.

Hozirda ko'proq audiovizual vositalar, ya'ni bir vaqtda eshitish va ko'rishga xizmat qiluvchi vositalar: kino va boshqa ovozli video tasvirlardan foydalaniladi. Aslida esa amaliyotda mavjud sharoit va vaziyatdan kelib chiqqan holda, ijodiy yondashuv asosida mavjud vositalardan kompleks foydalanish eng yaxshi samara berishi mumkin.

Tabiiy vositalar. Tabiiy vositalarga pedagogik texnologiya jarayonida o'rganish ko'zda tutilgan mazmunga tegishli barcha tabiiy narsalar kiradi. Bular odam va jonivorlar, o'simliklar va tabiat, asbob-uskunalar, buyumlar, mashinalar, mexanizmlar, inshootlar va shu kabilardan iborat. Talaba-o'quvchi va o'qituvchi uchun zarur o'quv anjomlari hamda laboratoriya jihozlari pedagogik texnologiyaning zarur vositalari hisoblanadi.

Umuman, pedagogik texnologiyaning sifati va samaradorligi hozirgi kunda ko'p jihatdan barcha turdagi zarur vositalarning sifati va ulardan yuqori samaradorlik bilan foydalana bilishga bog'liq. Bu vositalardan to'g'ri va unumli foydalanish o'qituvchining malaka, mahorat, ijodkorligi, izlanuvchanligiga bog'liq.

Adabiyotlar

1. Urinov U., Adizova S. Pedagogical conditions for the development of students in industrial practice //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2021. – T. 284. – C. 09017.

2. Адизова С. Бо'лажак мутахассисларни касбий фаолиятга тайёрлашда та'лим муассасасининг о'қув жараёнидаги шарт-шароитлар таҳлили //Педагогик маҳорат. — с. 19.

3. Адизова, С. Ю. “Техник олий та'лим муассасалари талабаларини замонавий ишлаб чиқариш корхоналари талаblари асосида тайёрлаш” (2023): 424-427.

4. Адизова С. Ю. Талабаларни юқори технологик корхоналардаги касбий фаолиятга тайёрлаш //Science and innovation. 2023. – Т. 2. – №. Special Issue 5. – С. 532-536.